

بررسی و شناسایی نیازهای آموزشی اعضاء تشکل‌های آب‌بران در استان خوزستان (مطالعه موردی: شبکه آبیاری رامشیر)

مهران مومن غریب، طهماسب مقصودی، اسماعیل آرزومند

momen_869@yahoo.com

رییس گروه تعرفه و درآمد سازمان آب و برق خوزستان

Tahmasebmagsoudi@gmail.com

عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی شوشتر

Arezomand_e@yahoo.com

مدیریت مشترکین سازمان آب و برق خوزستان

چکیده

هدف از انجام این تحقیق بررسی و شناسایی نیازهای آموزشی اعضاء تشکل‌های آب‌بران در استان خوزستان است. این تحقیق از لحاظ پارادایم، کمی و باتوجه به گستردگی محدوده تحقیق از راهبرد پیمایشی و از لحاظ جهت‌گیری و هدف، از نوع پژوهش‌های کاربردی است. از لحاظ زمانی در مقطع زمانی سال ۱۳۸۹ انجام گرفته و از نوع پژوهش‌های تک‌مقطعی است. جامعه آماری تحقیق شامل ۱۵۰ نفر از اعضاء تشکل آب‌بران در شبکه آبیاری رامشیر بود، که با استفاده از فرمول کوکران ۱۵۰ نفر به عنوان نمونه تعیین شد و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی اقدام به نمونه‌گیری شد. ابزار اصلی تحقیق پرسشنامه بود که روایی آن با استفاده از پانل متخصصان و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ احراز گردید (۰/۷۷). نتایج بدست آمده نشان داد که میزان آگاهی بهره‌برداران از تشکل‌های آب‌بران در سطح مطلوبی قرار ندارد و سطح انگیزه اعضاء برای مشارکت در تشکل بالاست. بیشترین نیازهای آموزشی در زمینه مفاهیم و اصول بازاریابی و بازرسانی محصولات، آموزش مسائل حقوقی شرکت‌ها و تشکل‌ها آب‌بران، آشنایی با مفاهیم و اصول تعاون و قوانین تشکل‌های آب‌بران، آموزش مهارت‌های مدیریت و اداره تشکل‌های آب‌بران است. در دسته‌بندی نیازهای آموزشی از تحلیل عاملی استفاده شد، که نتایج نشان داد پنج عامل در مجموع ۴۵/۵۶ درصد از واریانس مربوط به نیازهای آموزشی را تبیین می‌نماید، که شامل عامل حقوقی و قانونی (۱۰/۵۳ درصد)، عامل بازاریابی (۱۰/۱۵ درصد)، مدیریت ریسک (۸/۷۸ درصد)، مدیریت تشکل (۸/۰۵ درصد) و مدیریت مالی و بودجه‌بندی (۸/۰۴ درصد) بود.

کلمات کلیدی : تشکل‌های آب‌بران، نیازهای آموزشی، مشارکت، تحلیل عاملی.

مقدمه

با توجه به رشد و توسعه سریع دانش و فناوری، همواره مشاغل و حرف گوناگون برای موفقیت و پیشرفت خود و سازگار شدن با شرایط جدید با نیازهای متعددی از جمله، نیاز به افزایش دانش فنی، مهارت و درک عمومی از شغل خود روبرو هستند (Sohrabi, 2001). آموزش و توسعه منابع انسانی در ایجاد دانش و افزایش مهارت‌ها و توسعه بینش افراد نقش بسزایی دارد و این امر جز از طریق نیازسنجی^۱ و یا تعیین نیازهای آموزشی^۲ امکان پذیر نخواهد بود. نیازسنجی یک مرحله مهم در فرآیند آموزشی است که منجر به تحولات در فرآیند برنامه‌ریزی آموزشی می‌شود و به عنوان جزئی از سیاست‌های دولت برای تداوم توسعه محسوب می‌گردد (Grant, 2000). در فرآیند برنامه‌ریزی آموزشی، اولین گام، بررسی نیازها، و به دنبال آن تعیین اهداف مطرح می‌گردد، هدف‌ها بر اساس نیازها تدوین می‌شود از این رو نیازسنجی آموزش و شالوده و اساس برنامه‌ریزی آموزشی است (Shariati et al, 2006). بنا بر عقیده یورک^۳، نیازسنجی عبارت است از سنجش این که به چه چیز و چه اندازه نیاز است و یا مک لپ می‌گوید نیازسنجی فرآیند نظم بخشی و اولویت‌بندی نیازهای اجتماع است (Reviere, 1996). از دلایل نیازسنجی این است که حدس، گمان، تعبیر و تفسیر را از اطلاعات موجود درباره نیازها دور می‌کند و تغییراتی الگوهای زندگی و رفتار مردم را شفاف می‌سازد (Neubert & Associates, 1985).

تشکل‌های آبران از جمله تشکل‌هایی هستند که در مباحث نهادسازی جدید^۴ از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده و از قابلیت لازم جهت آگاه‌سازی^۵، توانمندسازی^۶، حساس‌سازی یا مستعدسازی^۷ و ظرفیت‌سازی در روند مهیاسازی بسترهای لازم در خصوص مدیریت مشارکتی برخوردار می‌باشند. از آنجا که چنین سازمان‌هایی، از نظر ساختارهای مشارکتی، تقاضای نهادی، تغییرات و تکامل‌پذیری نهادی و هزینه‌های آن و اثرات و پیامدهای توسعه تشکل به شکل ویژه و متفاوتی در مقایسه با سایر ساخت‌های مشارکتی و ساختارهای نهادی تعریف می‌شود، لذا نیازمند آماده‌کردن جامعه هدف و گروه مخاطب جهت تحقق‌پذیری چنین روندی خواهد بود. لذا، طراحی برنامه آموزشی که از یک طرف بسترهای شناختی، نگرشی و مهارتی لازم را در اعضای تشکل‌ها به منظور موفقیت و از طرف دیگر طراحی مکانیزم ساختار سازمانی مناسب لازم در حمایت از چنین ساختی از موارد بسیار مهم می‌باشد. آرایه آموزش‌های لازم سبب خواهد شد که بستر حرکتی مناسبی به منظور بهره‌برداری مناسب از منابع آب صورت گیرد، و اولین گام در برنامه آموزشی، شناسایی نیاز فراگیران است. از این رو این تحقیق به منظور شناسایی و دسته‌بندی نیازهای آموزشی اعضای تشکل‌های آبران صورت می‌گیرد.

---

¹ - Need assessment

² - Educational needs

³ - York

⁴ - New institution

⁵ - Awareness

⁶ - Empowerment

⁷ - Predisposing

پیشینه موفق مدیریت مردمی در تامین و توزیع آب، توجه قانون‌گذاران را در تدوین قانون اجازه تاسیس بنگاه آبیاری در سال ۱۳۲۲ در رابطه با مدیریت مشارکت مدار به‌همراه داشته است. توسعه بهره‌برداری از منابع آب و افزایش مشکلات بهره‌برداری، قانون گسترش کشاورزی در قطب‌های کشاورزی در سال ۱۳۵۴ را به‌همراه داشت. در این قانون سازماندهی مصرف‌کنندگان در پای هر درجه آبگیر، اجباری گردید. با تداوم مشکلات بهره‌برداری، در قانون توزیع عادلانه آب مصوب سال ۱۳۶۱، مدیریت شبکه‌ها در دو بخش اصلی و فرعی و با مدیریت دو وزارت‌خانه، تقسیم گردید. با تشدید مشکلات، ایجاد بخش‌ها و واحدهای جدید در وزارت‌خانه مرتبط مورد توجه قرار گرفت. چاره‌اندیشی نهایی در تبصره‌های ۱۰۶ و ۱۰۷ و در نهایت در تبصره ۱۰۹ برنامه ۵ ساله سوم در سال ۱۳۷۹، با قبول ضرورت بازگرداندن مردم به صحنه سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری منعکس است. مصوبه هیئت دولت مبنی بر انجام وظیفه اجرایی شبکه‌های فرعی توسط وزارت نیرو و نهایتاً مصوبه خروج از انحصار شرکت‌های بهره‌برداری و در جهت ایجاد زمینه مناسب برای شکل‌گیری پیمانکاران محلی، در سال ۱۳۸۵ از دیگر اقدامات در این رابطه بوده است. بررسی‌ها در-خصوص نحوه گسترش و حضور مردم در برنامه‌های آب و خاک در قرن اخیر، حاکی از آن است که نوسانات در قانون‌گذاری، حضور جامعه در مدیریت منابع آب را تا حدودی تزیف نموده است (Parhizgar, 2000).

وضعیت اقتصادی، میزان آگاهی کشاورزان، مدیریت مطلوب سازمان بر میزان موفقیت تشکلهای تاثیرگذار است و عوامل موفقیت در طرح‌های مختلف باهم متفاوت است، لذا می‌بایست به دلیل تنوع فرهنگی و اجتماعی، قبل از اجرای طرح‌های مشارکتی، نیازهای گروه‌های ذینفع را مورد بررسی قرار داد و به منظور همگراکردن گروه‌ها دوره‌های آموزشی برگزار گردد (parhizgar,2000).

آگاهی بسیار کم بهره‌برداران از علل ایجاد تشکلهای و اهداف آن و وظایف اعضا در تشکلهای از مهمترین دلایل بر عدم موفقیت تشکلهای ارزیابی شده است، که علت این امر نبود یک نظام آموزش و اطلاع رسانی فعال است. شاخص مشوق‌های اجتماعی نیز بیان‌کننده توجه بسیار کم به مدیریت صحیح آب توسط کشاورزان، جلوگیری از هرج و مرج و نظم بخشیدن به توزیع آب را نشان می‌دهد، از این رو شکل‌گیری یک برنامه آموزشی مناسب بر مبنای نیاز واقعی تشکلهای لازم و ضروری است (Amini and Khayati,2006).

Garsens (۲۰۰۱) در بیان این موضوع که چرا در مکزیک انتقال مدیریت آبیاری به سرعت انجام گرفت، بر برنامه‌های آموزشی گسترده‌ای برای نمایندگان آبران و کارمندان سطوح عملیاتی، اشاره می‌نماید و بیان می‌کند که در مورد اهداف انتقال، حوزه عمل، روند امور، حقوق آب بران و تعهداتی که در آینده خواهند داشت، آگاهی‌های لازم به آنها ارائه شده است.

Narayan (۱۹۹۵) با بررسی تشکل آبران در آسیا، آفریقا و آمریکای لاتین دریافت که افزایش مهارت‌ها و آگاهی‌های گروه‌های ذینفع در رابطه با موضوع مشارکت آنان در مدیریت آب و چگونگی تحقق آن، در کلیه موارد تاثیر مثبتی بر شکل‌گیری موفق و تداوم فعالیت تعاونی‌های آبران داشته است. همچنین آموزش در تقویت سازمان و رهبران محلی و در بسیاری از موارد ایجاد تشکلهای را تسهیل کرده است (Narayan,1995).

Web and Tornli (۲۰۰۳) نیز تحقیقات کمبود آگاهی و دانش اعضاء و مدیران و نیز عدم برخورداری از ساختار سازمانی رسمی و انسجام یافته را از موارد تهدید تشکلهای می‌باشد. ایجاد نهادها نباید پایان کار تلقی شود و در این راستا نهادها باید امکانات

موجود و کارکنان را جهت کسب رهیافت سیستمی متناسب با توسعه کشاورزی و انجام وظایف مربوط به کار گیرند و توانمند سازند (Salman, 1997). چهار وظیفه ضروری که عموماً در قلمرو توسعه منابع انسانی بایستی در توسعه تشکلهای مورد توجه قرار گیرند، شامل برانگیختن مردم محلی، ایجاد سازمان‌های فنی و روستایی، سازماندهی تشکلهای مشارکتی در جامعه و آموزش کارکنان مدیریتی در سطح محلی برای ایفای نقش‌های فنی در زمینه گسترش نوآوری‌ها. به عقیده وی وظایف ضروری فوق باید در چارچوبی نهادی شامل یک نظام سه‌وجهی از نهادهای خدمات فنی، خانوارها یا گروه‌های روستایی محلی و سازمان‌های میانی قرار گیرند (IIMI, 1993).

همان‌گونه که مشخص است در شکل‌گیری و موفقیت تشکلهای آبران عوامل متعددی تاثیرگذار می‌باشد و شرایط متغیر در محیط‌های کشاورزی و روستایی، عوامل گوناگونی را به عنوان مولفه موفقیت مطرح می‌نماید. از این رو آموزش به عنوان عالی‌ترین ابزار برای ارتقاء ظرفیت و توانمندی در این تشکلهای مطرح است، که به منظور برنامه‌ریزی مناسب نیاز به شناسایی نیازهای آموزشی هر منطقه خواهیم بود. از این رو این تحقیق با هدف بررسی ویژگی‌های دموگرافیک اعضای تشکلهای آبران، اولویت‌بندی نیازهای آموزشی و دسته‌بندی آنها صورت گرفته است.

مواد و روش‌ها

رویکرد پژوهش حاضر، کمی است و با توجه به گستردگی محدوده تحقیق از راهبرد پیمایشی استفاده کرده است. این پژوهش از لحاظ جهت‌گیری و هدف، از نوع پژوهش‌های کاربردی است. از لحاظ زمانی نیز با عنایت به اینکه در یک مقطع زمانی خاص و معین انجام شده است، از نوع پژوهش‌های تک‌مقطعی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق ۱۵۰۰ نفر از اعضای شبکه آبیاری رامشیر می‌باشد که در سال زراعی ۱۳۸۸-۱۳۸۹ در محدوده شبکه آبیاری رامشیر استان خوزستان اقدام به کشت نموده‌اند. برای تعیین حجم نمونه ۱۵۰ نفر به عنوان حجم نمونه برآورد شد. در این تحقیق نمونه‌های مورد مطالعه از ۱۲ روستای دارای سکنه در محدوده شبکه آبیاری رامشیر مطالعه انتخاب شد، تا ضمن آنکه گویای شرایط کشاورزی منطقه باشد از قابلیت تعمیم دیدگاه، کشاورزان نیز اطمینان حاصل شود. ابتدا لیست کشاورزان هر روستا از شورای اسلامی روستا اخذ شد، سپس با توجه به حجم نمونه هر روستا به روش نمونه‌گیری تصادفی با انتساب متناسب کشاورزان نمونه انتخاب شدند و سپس پرسش‌نامه‌های تحقیق در اختیار این گروه از کشاورزان برای جمع‌آوری اطلاعات قرار گرفت. ابزار اصلی تحقیق پرسشنامه بود که روایی آن بوسیله پانل متخصصان در ابعاد روایی ظاهری، محتوایی و سازه‌ای تایید شد. با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برای بخشهای مختلف پرسشنامه پایایی ابزار تحقیق مورد بررسی قرار گرفت، که مقدار ضریب نشان دهنده پایایی مناسب ابزار تحقیق بود (۰/۷۷). در پژوهش حاضر به منظور بررسی نیازهای آموزشی در ابعاد مختلف از یک مقیاس با ۲۳ گویه در زمینه‌های مرتبط با تشکلهای استفاده گردیده است.

یافته‌های تحقیق

۱- بررسی ویژگی‌های فردی پاسخگویان: نتایج نشان می‌دهد که میانگین سنی پاسخگویان ۴۳/۷ سال است، که بیشترین فراوانی در طبقه ۴۱ تا ۵۰ سال قرار دارند، سن به عنوان یکی از متغیرهای مهم موثر در پذیرش ایده‌های نوین در توسعه روستایی و کشاورزی محسوب می‌شود، Vali (۲۰۰۱) معتقد است که سن بهره‌بردار از متغیرهای تاثیرگذار بر مشارکت در مدیریت شبکه‌های آبیاری است، پاسخگویان این تحقیق میانسال بوده و توانایی جسمی و روحی لازم را برای حضور در تشکلهای آبران دارند؛ همچنین بهره‌برداران به طور متوسط حدود ۲۱/۴۶ سال سابقه کار کشاورزی دارند و می‌توان گفت که همچنین تجربه مناسبی در زمینه کار کشاورزی دارند و از نظر تحصیلات نیز ۳۹/۳ درصد دارای مدرک پایان سوم راهنمایی بودند. میزان تحصیلات یکی از متغیرهای مورد توجه در رابطه با ترویج شیوه‌های نوین مدیریتی در توسعه کشاورزی است. مطالعات Azizi Khalkhili and Zamani (۲۰۰۹) نیز از سطح تحصیلات به عنوان یکی از متغیرهای تاثیرگذار در مشارکت در شبکه‌های آبیاری می‌دانند.

جدول (۱) بررسی ویژگی‌های فردی پاسخگویان

متغیرها	گروه‌ها	فراوانی	درصد معتبر	درصد تجمعی	آماره‌های توصیفی
سن	کمتر از ۳۰ سال	۳۴	۲۲/۷	۲۲/۷	میانگین: ۴۳/۷
	۳۱ تا ۴۰ سال	۳۱	۲۰/۶	۴۲/۳	انحراف معیار: ۲۷/۱
	۴۱ تا ۵۰ سال	۳۹	۲۶	۶۹/۳	میانه = ۴۵
	۵۱ تا ۶۰ سال	۳۱	۲۰/۷	۹۰	مد = ۴۱
	بیش از ۶۰ سال	۱۵	۱۰	۱۰۰	حداقل: ۲۰
	جمع	۱۵۰	۱۰۰		حداکثر: ۷۰
تجربه در کشاورزی	کمتر از ۱۰ سال	۳۸	۲۵/۳	۲۵/۳	میانگین: ۲۱/۴۶
	۱۱ تا ۲۰ سال	۴۷	۳۱/۴	۵۶/۷	انحراف معیار: ۱۱/۱۲۳
	۲۱ تا ۳۰ سال	۳۳	۲۲	۸۷/۷	میانه = ۲۰
	۳۱ تا ۴۰ سال	۲۶	۱۷/۳	۹۶	مد = ۱۸
	۴۱ تا ۵۰ سال	۶	۴	۱۰۰	حداقل: ۵
	جمع	۱۵۰	۱۰۰		حداکثر: ۵۰
سطح تحصیلات	خواندن و نوشتن	۵۲	۳۴/۷	۳۴/۷	
	سیکل	۵۹	۳۹/۳	۷۳/۹	
	دانش‌آموز	۳۲	۲۱/۳	۹۵/۲	
	دبیرستان	۵	۳/۳	۹۸/۵	میانه = سیکل
	دیپلم ناقص	۲	۱/۳	۱۰۰	
	جمع	۱۵۰	۱۰۰		

۲- بررسی ویژگی‌های حرفه‌ای: بررسی ویژگی‌های حرفه‌ای اعضای تشکل آبران شبکه رامشیر نشان می‌دهد که به طور میانگین اعضاء حدود ۳/۷۵ سال سابقه عضویت دارند، سابقه عضویت در تشکل یک متغیر تاثیرگذار در نیازهای آموزش‌های است. ۷۸/۸ درصد از بهره‌برداران از شبکه فقط اقدام به زراعت می‌کنند و به طور میانگین حدود ۲۱/۷۸ هکتار زمین داشته و زمین زراعی آنها به طور متوسط ۳/۲۶ کیلومتر تا مرکز شهر فاصله دارد. مطالعات نشان می‌دهد که هرچه میزان اراضی تحت مالکیت و زیرکشت بهره‌بردار بیشتر باشد، تمایل بیشتری برای مشارکت وجود دارد، ولی نوع بهره‌برداری تاثیری در مشارکت ندارد. مطالعات Vali (۲۰۰۱) و Vermillion (۲۰۰۰) نیز این موضوع را مورد تایید قرار می‌دهد. بهره‌برداران از شبکه به طور میانگین ۲۰ میلیون ریال از بابت فروش محصول درآمد دارند. مطالعات Zareai Dastgerdi et al (۲۰۰۶)، Amini and Khayati (۲۰۰۶)، Narayan (1995) و Qiao et al (2009) نشان می‌دهد که درآمد کشاورز تاثیر مثبتی بر مشارکت و تشکیل انجمن‌ها دارد.

جدول (۲) بررسی ویژگی‌های حرفه‌ای پاسخگویان

متغیرها	گروه‌ها	فراوانی	درصد معتبر	درصد تجمعی	آماره‌های توصیفی
سابقه عضویت در تشکل- های آب	۱سال	۲	۱/۳	۱/۳	میانگین=۳/۷۵
	۲سال	۱۴	۹/۳	۱۰/۷	انحراف معیار=۱/۲۴
	۳سال	۶۴	۴۲/۷	۵۳/۳	میانه=۳
	۴سال	۳۰	۲۰	۷۳/۳	مد=۳
	۵سال	۱۹	۱۲/۷	۸۶	حداقل=۱
	بیشتر از ۶	۲۱	۱۴	۱۰۰	حداکثر=۶
	کل	۱۵۰	۱۰۰		
نوع نظام زراعی	زراعت	۱۱۸	۷۸/۸		
	زراعت و دامپروری	۲۵	۱۶/۷	مد=زراعت	
	زراعت و دامداری	۷	۴/۷		
	جمع	۱۵۰	۱۰۰		
مساحت مزرعه	کمتر از ۱۰ هکتار	۱۵	۱۰		میانگین=۲۱/۷۸
	بین ۱۱ تا ۲۰ هکتار	۷۰	۴۶/۷		انحراف معیار=۱۰/۵۶
	بین ۲۱ تا ۳۰ هکتار	۴۴	۳۱/۳		میانه=۱۵
	بیش از ۳۱ تا ۴۰ هکتار	۱۲	۸		مد=۱۶
	بیش از ۴۰ هکتار	۶	۴		حداقل=۳
	جمع	۱۵۰	۱۰۰		حداکثر=۶۰
فاصله زمین تا مرکز روستا	کمتر از ۴ کیلومتر	۹۳	۶۲		میانگین=۳/۲۶
	بین ۴ تا ۸ کیلومتر	۵۵	۳۱/۳		انحراف معیار=۲/۰۲
	بیش از ۸ کیلومتر	۴	۲/۷		حداقل=۱
	جمع	۱۵۰	۱۰۰		حداکثر=۱۰
درآمد ناخالص محصول	کمتر از ۵۰ میلیون ریال	۱۵	۱۰		میانگین:۲۰۰۰۰۰۰۰
	۵۰ تا ۷۰ میلیون ریال	۴۰	۲۶/۷		انحراف معیار:۲۹۴۴۸۲۵۹/۷
	۷۱ تا ۹۰ میلیون ریال	۴۵	۳۰/۳		حداقل: ۴۵۰۰۰۰
	۹۱ تا ۱۱۰ میلیون ریال	۳۰	۲۰		حداکثر: ۲۵۰۰۰۰۰۰
	۱۱۰ تا ۲۰۰ میلیون ریال	۱۲	۷		
	بیش از ۲۰۰ میلیون ریال	۸	۳		
جمع	۱۵۵	۱۰۰			

۳- میزان آگاهی از تشکل‌های آب‌بران: سطح آگاهی بهره‌برداران نقش بسیار مهمی را در افزایش مشارکت در فعالیت‌های توسعه‌ای دارد. به هر میزان که کسب اطلاعات و تماس با منابع اطلاعاتی بیشتر باشد، توان تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی آنها نیز افزایش می‌یابد. به منظور شناسایی میزان آگاهی بهره‌برداران از تشکل‌های آب‌بران از یک طیف لیکرت با ۶ سوال استفاده شد، که در مورد ابعاد مختلف تشکل‌های آب‌بران تنظیم شده بود. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که فقط ۱۷/۳ درصد پاسخگویان در حد زیاد از شیوه عمل و روش‌های کاری تشکل‌ها آگاهی دارند و ۸ درصد کمترین آگاهی را در خصوص مراحل تشکیل تعاونی‌های

آبران دارند. نتایج نشان می‌دهد که بیشترین آگاهی از محل فعالیت تشکل و اهداف تشکل‌هاست و کمترین آگاهی از شیوه عمل و مراحل تشکیل تشکل آبران است. در کل می‌توان گفت که میزان آگاهی بهره‌برداران از تشکل‌ها در حد متوسط و ضعیف است. میزان آگاهی و اطلاعات گروه‌های ذینفع از تشکل‌های آبران تاثیر مثبتی بر تداوم حیات تشکل‌های آبران دارد. مطالعات Amini and Khayati (۲۰۰۶)، Narayan (1995) و Qiao et al (2009) این موضوع را تایید می‌کند.

جدول (۳) میزان آگاهی بهره‌برداران از تشکل‌های آبران

رتبه	C.V	انحراف معیار	میانگین	نیازهای آموزشی
۱	۰/۳۵	۰/۷۷۱	۲/۸۵۳	اطلاع از مکان تشکل آبران در روستا یا منطقه
۲	۰/۳۶	۰/۹۵۹	۲/۶۲۶	اطلاع از اهداف تشکل‌های آبران
۳	۰/۴۸۰	۱/۰۶۷	۲/۲۲	آشنایی با نتایج ایجاد تشکل‌ها
۴	۰/۵۲	۱/۱۷۳	۲/۱۱۳	آشنایی با با وظایف شبکه آبیاری
۵	۰/۶۸	۱/۰۲۱	۱/۴۸۶	آشنایی با مراحل تشکیل تشکل‌های آبران
۶	۰/۷۵	۱/۳۴۸	۱/۸۵۳	آشنایی با شیوه عمل و روش‌های کاری تشکل‌های آبران

(۰=هیچ، ۱=خیلی کم، ۲=کم، ۳=متوسط، ۴=زیاد، ۵=خیلی زیاد)

۴- انگیزه اصلی از شرکت در تشکل‌های آبران: انگیزه بهره‌برداران در مشارکت در تشکل‌ها را می‌توان در ۶ بعد عمرانی و آبادانی منطقه، منافع مالی، اقدام جمعی، فعالیت گروهی، تامین وسایل و فشار گروهی مورد بررسی قرار داد. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که ۸۷/۷ درصد در حد زیاد جهت بهبود وضعیت عمران و آبادانی محیط زندگی خود در تشکل‌ها مشارکت داشته‌اند و ۷۹/۳ درصد نیز به منظور افزایش درآمد و منفعت بیشتر عضو تشکل شده‌اند. در جمع‌بندی کلی می‌توان گفت که انگیزه مشارکت در تشکل‌های آبران در حد زیاد و خیلی زیاد است. یافته‌های این بخش با یافته‌های Azizi Khalkheki and Zamani (2009) همخوانی دارد و نشان می‌دهد که انگیزه مشارکت در تشکل‌های آبران بالاست.

جدول (۴) انگیزه اصلی از شرکت در تشکل‌های آبران

رتبه	C.V	انحراف معیار	میانگین	پیامدها
۱	۰/۱	۰/۴۰۹	۳/۹۸	کمک به عمران و آبادانی محیط زندگی و روستا
۲	۰/۱۳	۰/۵۲۵	۳/۸۸۶	سود دهی از تشکل‌های آبران و افزایش عایدات
۳	۰/۱۵	۰/۵۹۱	۳/۸۶	انجام فعالیت‌هایی نیازمند مشارکت
۴	۰/۱۵۱	۰/۶۱۲	۳/۹۱۳	انجام دادن فعالیت‌های جمعی و گروهی
۵	۰/۱۶	۰/۶۴۹	۳/۸۳۳	تامین وسایل طرح و کسب درآمد از این راه
۶	۰/۲۱	۰/۷۰۲	۳/۸۲۶	تحت تاثیر صحبت‌های مردم محلی قرار گرفتن

(۰=هیچ، ۱=خیلی کم، ۲=کم، ۳=متوسط، ۴=زیاد، ۵=خیلی زیاد)

۵- نیازهای آموزشی توسعه تشکل‌های آبران: به منظور شناسایی نیازهای آموزشی توسعه تشکل‌های آبران از طیف لیکرت با ۲۳ گویه استفاده شد، نتایج به دست نشان داد، که آموزش مفاهیم و اصول بازاریابی و بازررسانی محصولات دارای بالاترین اولویت در نیازهای آموزشی است و در اولویت‌های بعدی آموزش مسائل حقوقی شرکت‌ها و تشکل‌ها آبران، آشنایی با مفاهیم و اصول تعاون و قوانین تشکل‌های آبران، آموزش مهارت‌های مدیریت و اداره تشکل‌های آبران و آشنایی با فرایند بومی‌سازی

نتایج پژوهشی قرار دارد و در اولویت آخر نیز آموزش شیوه‌های مسئله‌یابی و تصمیم‌گیری و آموزش پرورش خلاقیت و نوآوری قرار گرفته است.

جدول (۵) توزیع فراوانی پاسخگویان در خصوص تاثیر آموزش بر توسعه تشکلهای آب‌بران

رتبه	c.v	انحراف معیار	میانگین	نیازهای آموزشی
۱	۰/۰۵	۰/۲	۴/۲۰۱	آموزش مفاهیم و اصول بازاریابی و بازاریابی محصولات
۲	۰/۱	۰/۳۴	۳/۹۶	آموزش مسائل حقوقی شرکت‌ها و تشکلهای آب‌بران
۳	۰/۱۰	۰/۴۹	۴/۸۱	آشنایی با مفاهیم و اصول تعاون و قوانین تشکلهای آب‌بران
۴	۰/۱۱	۰/۴۵	۳/۹	آموزش مهارت‌های مدیریت و اداره تشکلهای آب‌بران
۵	۰/۱۳	۰/۵۷	۴/۱۲	آشنایی با فرایند بومی سازی نتایج پژوهشی
۶	۰/۱۳	۰/۵۹	۴/۴۹	آموزش قوانین و استانداردهای تولید و عرضه محصولات کشاورزی
۷/۵	۰/۱۸	۰/۶۶	۳/۶۴	آموزش مسائل حقوقی راه اندازی و مدیریت شرکت
۷/۵	۰/۱۸	۰/۶۳	۳/۵۶	اصول ، مفاهیم و راهکارهای مدیریت ریسک
۹/۵	۰/۲۰	۰/۷۲	۳/۴۶	آشنایی با فعالیتهای مراکز و موسسات تحقیقاتی
۹/۵	۰/۲۰	۰/۴۴	۲/۱۱	آشنایی با مفاهیم و انواع روشها و تکنیکهای بودجه بندی
۱۱/۵	۰/۲۱	۰/۸۷	۴/۰۲	آشنایی با مراکز و سازمانهای آموزشی و مشاوره ای
۱۱/۵	۰/۲۱	۰/۷۱	۳/۴۸	آشنایی با بیمه محصولات کشاورزی و قوانین مربوطه
۱۳	۰/۲۲	۰/۴۸	۲/۱۸	آشنایی با قوانین بهره برداری از عرصه های منابع طبیعی
۱۴	۰/۲۵	۰/۷۷	۳/۱۴	آشنایی با بنگاههای تولید و عرضه تکنولوژی کشاورزی
۱۵	۰/۲۶	۰/۵۲	۲	آشنایی با سلسله مراتب و ساختار وزارت جهاد کشاورزی
۱۶/۵	۰/۲۷	۰/۸۱	۲/۹	اصول بهداشتی و ایمنی در تولید و عرضه محصولات
۱۶/۵	۰/۲۷	۰/۸۷	۳/۲۲	نحوه استفاده از تسهیلات بانکی
۱۸	۰/۲۸	۰/۹۹	۳/۵۵	آشنایی با قوانین و مقررات خصوصی سازی
۱۹	۰/۲۹	۰/۹۶	۳/۲۴	آشنایی با مفاهیم و اصول برنامه‌ریزی در واحدهای تولیدی
۲۰	۰/۳۲	۰/۸۸	۲/۷۴	قوانین استانداردهای صادرات محصولات کشاورزی
۲۱	۰/۳۳	۱/۰۶	۳/۹۷	آشنایی با سازمانهای بین المللی و نهادهای غیردولتی (NGO)
۲۲	۰/۴	۱/۱۶	۲/۸۷۳	آموزش پرورش خلاقیت و نوآوری
۲۳	۰/۶۶	۰/۲۶	۳/۹۲	آموزش شیوه های مسئله یابی و تصمیم گیری

(۰ = هیچ ، ۱ = خیلی کم ، ۲ = کم ، ۳ = متوسط ، ۴ = زیاد ، ۵ = خیلی زیاد)

به منظور دسته‌بندی نیازهای آموزشی از تحلیل عاملی استفاده گردید. به منظور تشخیص مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی از ضریب KMO و آزمون بارتلت استفاده گردید. نتایج نشان می‌دهد که داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب می‌باشد (جدول ۶). به منظور انجام تحلیل از روش تحلیل مولفه‌های اصلی و به منظور چرخش عامل‌ها از روش واریماکس استفاده شد؛ به منظور تعیین تعداد عامل از روش مقدار ویژه بهره‌گیری شد.

جدول (۶) مقدار بدست آمده از آزمون KMO و بارتلت عوامل

نوع آزمون	مقدار	درجه آزادی	سطح معنی داری
KMO	۰/۷۵		
بارتلت	۷۹۰/۵۳۷	۲۵۳	۰/۰۰۰

نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که نیازهای آموزشی در پنج عامل دسته‌بندی شده‌اند، که در مجموع حدود ۴۵/۵۶ درصد از واریانس مربوط به عوامل را تبیین می‌نماید. براساس یافته‌های حاصل از جدول (۷) عامل اول با مقدار ویژه ۲/۴۲۲ به تنهایی تبیین‌کننده ۱۰/۵۳ درصد واریانس کل می‌باشد. اما وضعیت قرارگیری متغیرها در عوامل با فرض شدن متغیرهای با بار عامل بزرگتر از ۰/۵ بعد از چرخش عامل‌ها به روش واریماکس و نامگذاری عامل‌ها به شرح جدول (۸) می‌باشد.

جدول (۷) عوامل استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی آنها

ردیف	عامل‌ها	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	فراوانی تجمعی درصد واریانس
۱	آموزش حقوقی و قانونی	۲/۴۲۲	۱۰/۵۳	۱۰/۵۳
۲	آموزش بازاریابی	۲/۳۳۵	۱۰/۱۵	۲۰/۶۸۵
۳	آموزش مدیریت ریسک	۲/۰۲	۸/۷۸	۲۹/۴۶۸
۴	آموزش مدیریت تشکل	۱/۸۵	۸/۰۵	۳۷/۵۲۰
۵	آموزش مالی و بودجه بندی	۱/۸۴	۸/۰۴	۴۵/۵۶۰

عامل اول: این عامل با عنوان عامل آموزش حقوقی و قانونی نامگذاری شده است، که در خود متغیرهایی مانند آموزش قوانین و استانداردهای تولید و عرضه محصولات کشاورزی، آموزش مسائل حقوقی شرکت‌ها و تشکل‌های آبران، آشنایی با قوانین و مقررات خصوصی‌سازی و آموزش مسائل حقوقی راه‌اندازی و مدیریت شرکت را در خود جای داده است. این عامل با مقدار ویژه ۲/۴۲۲ حدود ۱۰/۵۳ درصد واریانس مربوط عامل حقوقی و قانونی را تبیین می‌کند.

عامل دوم: این عامل با عنوان عامل آموزش بازاریابی نامگذاری شده است، که در خود متغیرهایی مانند آموزش مفاهیم و اصول بازاریابی و بازاریابی محصولات، قوانین و مقررات و استانداردهای صادرات محصولات کشاورزی و آموزش شیوه‌های مسئله‌یابی و تصمیم‌گیری را در خود جای دارد. این عامل با مقدار ویژه ۲/۳۳۵ حدود ۱۰/۱۵ درصد واریانس مربوط به عوامل بازاریابی را تبیین می‌کند.

عامل سوم: این عامل با عنوان عامل آموزش مدیریت ریسک نامگذاری شده است، که در خود متغیرهایی مانند آشنایی با بیمه محصولات کشاورزی و قوانین مربوطه، اصول، مفاهیم و راهکارهای مدیریت ریسک را در خود جای داده است. این عامل با مقدار ویژه ۲/۰۲ حدود ۸/۷۸ درصد واریانس مربوط عامل مدیریت ریسک را تبیین می‌کند.

عامل چهارم: این عامل، عامل مدیریت تشکل نامگذاری شده است، که در خود متغیرهایی مانند آموزش مهارت‌های مدیریت و اداره تشکل‌های آبران و آشنایی با مفاهیم و اصول برنامه‌ریزی کلی و جزئی در واحدهای تولیدی را در خود جای داده است. این عامل با مقدار ویژه ۱/۸۵ حدود ۸/۰۵ درصد واریانس مربوط به عامل مدیریت تشکل را تبیین می‌کند.

عامل پنجم: این عامل، مدیریت مالی و بودجه‌بندی نامگذاری شده است، که در خود متغیرهایی مانند آشنایی با مفاهیم و انواع روش‌ها و تکنیک‌های بودجه‌بندی، آشنایی با بنگاه‌های تولید و عرضه تکنولوژی کشاورزی و نحوه‌ی استفاده از تسهیلات بانکی را در خود جای داده است. این عامل با مقدار ویژه ۱/۸۴ حدود ۸/۰۴ درصد واریانس مربوط به عامل مالی و بودجه‌بندی را تبیین می‌کند.

جدول (۸) متغیرهای مربوط به هریک از عوامل، میزان ضرایب بدست آمده از ماتریس دوران یافته

نام عامل	متغیرها	میزان ضرایب
حقوقی و قانونی	آموزش قوانین و استانداردهای تولید و عرضه محصولات کشاورزی	۰/۶۸۵
	آموزش مسائل حقوقی شرکت‌ها و تشکلهای آبران	۰/۷۴۱
	آشنایی با قوانین و مقررات خصوصی سازی	۰/۵۴۳
	آموزش مسائل حقوقی راه اندازی و مدیریت شرکت	۰/۵۰۳
بازاریابی	آموزش مفاهیم و اصول بازاریابی و بازاریابی محصولات	۰/۵۲۲
	قوانین و مقررات و استانداردهای صادرات محصولات کشاورزی	۰/۵۰۴
	آموزش شیوه‌های مسئله‌یابی و تصمیم‌گیری	۰/۷۱۰
مدیریت ریسک	آشنایی با بیمه محصولات کشاورزی و قوانین مربوطه	۰/۶۸۸
	اصول، مفاهیم و راهکارهای مدیریت ریسک	۰/۶۵۹
مدیریت تشکل	آموزش مهارت‌های مدیریت و اداره تشکلهای آبران	۰/۵۱۲
	آشنایی با مفاهیم و اصول برنامه‌ریزی کلی و جزئی در واحدهای تولیدی	۰/۷۱۷
مدیریت مالی و بودجه بندی	آشنایی با مفاهیم و انواع روشها و تکنیکهای بودجه بندی	۰/۷۳۳
	آشنایی با بنگاههای تولید و عرضه تکنولوژی کشاورزی	۰/۵۴۴
	نحوه استفاده از تسهیلات بانکی	۰/۶۳۰

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

تشکیل تشکلهای آبران، به عنوان یکی از راهکارها و استراتژی‌های مناسب و کارآمد در جهت مدیریت بهینه منابع آب و افزایش مشارکت بهره‌برداران مورد توجه قرار گرفته است. تشکلهای آبران نیز مانند سایر نهادهای محلی از افراد محلی و بومی تشکیل شده که باتوجه به سابقه اندک چنین نهادهایی و نبود تجربه در جامعه محلی، لزوم آموزش و آگاه‌سازی بهره‌برداران ضروری می‌باشد، تا زمینه‌های موفقیت آنها شکل گیرد. برنامه‌های آموزشی بدون نیازسنجی، اتلاف منابع خواهد بود؛ از این رو در این تحقیق سعی در بررسی نیازهای آموزشی اعضای تشکلهای آبران گردید. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که:

۱- میزان آگاهی بهره‌برداران از تشکلهای آبران در سطح مطلوبی قرار ندارد؛

۲- سطح انگیزه بهره‌برداران در مشارکت بالاست و این موضوع زمینه مناسبی را برای توسعه تشکلهای فراهم می‌کند؛

۳- بیشترین نیازهای آموزشی در زمینه مفاهیم و اصول بازاریابی و بازاریابی محصولات، آموزش مسائل حقوقی شرکت‌ها و تشکلهای آبران، آشنایی با مفاهیم و اصول تعاون و قوانین تشکلهای آبران، آموزش مهارت‌های مدیریت و اداره تشکلهای آبران است؛

۴- برنامه‌های آموزشی برای اعضای تشکل‌های آبران بایستی در زمینه‌های حقوقی و قانونی، بازاریابی، مدیریت ریسک، مدیریت تشکل و مدیریت مالی و بودجه‌بندی شکل گیرد. با توجه به یافته‌های تحقیق پیشنهاد می‌گردد:

۱- قبل از تشکیل این‌گونه تشکل‌ها یک برنامه آگاه‌سازی در زمینه تشکل‌ها برای بهره‌برداران به مرحله اجرا گذاشته شود. برای این منظور می‌توان از روش‌های گروهی بهره جست و با تهیه جزوات ترویجی و بروشورها و توزیع در مناطق تحت پوشش شبکه، ذینفعان را از مکان، برنامه‌ها، وظایف، کارکردها، منافع تشکل‌ها و مراحل تشکیل تشکل آبران آگاه ساخت.

۲- پیشنهاد می‌گردد که به منظور حفظ انگیزه در بهره‌برداران برای مشارکت در تشکل‌ها برنامه‌های تشویقی و حمایتی برای تشکل‌ها در نظر گرفته شود و به آگاهی ذینفعان برسد و مهمتر از همه اینکه وظایف بهره‌برداران در تشکل‌ها تشریح و سطح مشارکت آنها تعیین گردد.

۳- مطالعات نشان می‌دهد که درآمد بیشتر باعث افزایش مشارکت آنها در تشکل‌ها می‌شود. بازاریابی محصولات کشاورزی به آنها امکان کسب درآمد بیشتر را می‌دهد. از این رو پیشنهاد می‌شود که در برنامه‌ها و اهداف تشکل‌ها راهکارهای مناسبی برای بازاریابی محصولات تولید شده اعضا گنجانده شود تا سطح درآمد و در نتیجه سطح مشارکت اعضا افزایش یابد.

۴- تشکل‌های آبران یک شخصیت حقوقی داشته و کارکردهای خاصی در زمینه جذب اعتبارات و اجرای برنامه‌های توسعه‌ای دارد، از این رو لازم است در برنامه‌های آموزشی جایگاه حقوقی تشکل‌ها تشریح شود تا اعضا خود را در چارچوب یک سازمان محلی قلمداد کنند.

۵- موفقیت تشکل‌ها نیاز به استلزامات خاصی دارد، که مهمترین آن فرهنگ تعاون و کارگروهی است. در تشکیل تشکل‌ها به این مساله توجه چندانی نشده است، از این رو بایستی در برنامه‌های آموزشی اهمیت تعاون و کارگروهی تشریح گردد.

۶- مدیریت تشکل‌ها نیاز به آموزش گسترده‌ای دارد. در نهادهای محلی قدرت رهبری اثربخش یک عامل موفقیت تلقی می‌شود. از این رو بایستی با برنامه‌های آموزشی توان مدیران تشکل‌ها را در ارتقاء مهارت‌های رهبری اثربخش مدنظر قرار داد.

۷- تشکل‌ها غالباً دارای مشکلات مالی بوده و بدون حمایت‌های دولتی نمی‌توانند بقاء یابند. از این رو به منظور توانمندسازی این تشکل‌ها برنامه‌های آموزشی در زمینه مدیریت مالی و بودجه‌بندی لازم و ضروری است، تا تشکل‌ها بتوانند خوداتکا شده و راهکارهای مناسبی را تامین مالی خود اتخاذ کنند.

Educational Needs Assessment in water User Associations (WUAs)
(Case study: Ramshir Irrigation Network)

T. Maghsoudi¹, M. Momengharib² and A. Niazi³

^{1,2}Department of Agricultural Management, Shoushtar Branch, Islamic Azad University, Iran

³Master of Arts in Defense Management, Command & Staff University

Abstract

The purpose of this study was evaluating and classifying the educational need in water User Associations to develop. This research paradigm is quantitative and this study is descriptive and applicatory. Statistical population included 1500 membership of water User Associations in Ramshir Irrigation Network of Khuzestan province, of which 150 memberships were selected by random sampling. Questionnaire was the data collection instrument, which its validity and reliability were proved using a panel of experts and Cornbach's alpha coefficient (0.77) respectively. Result showed most educational needs include marketing concepts and principles products marketing, organizing water User Associations, legal training, familiarity with the concepts and principles and rules in water User Associations, management and management skills in water User Associations. Results show that five factors groups clarify about 45.56 % of the educational needs for the development of organizing water User Associations. These factors include logical and Regulation education (10.53%), marketing education (10.15%), risk management (8.78%), the association management (8.05%) and financial management and budget (8.04%).

Keywords: water User Associations, education, participation, factor analysis.

References

1. Amini, M. & Khayatei, M. (2006). Factors affecting the formation of water use association's failure: use of fuzzy regression. *Journal of Agricultural Economics and Development*, 8(53), 91-69.
2. Azizi Khalkheili, T., & Zamani, Gh. (2009). Farmer participation in irrigation management: The case of Doroodzan Dam Irrigation Network, Iran. *Journal of Agricultural Water Management*, 6(5), 859-865.
3. Grant, J. (2000). Learning Needs assessment: assessing the needed Milton. Keynes Mk76AA. Available in: <http://www.bmj.com324>.
4. International Irrigation Management Institute (IIMI) (1993). Advancement in IIMIs research 1992: A selection of papers presented at the internal program review, Colombo, Sri Lanka International Irrigation Management Institute.
5. Narayan, D. (1995). The contribution of people s participation: evidence from 21 rural water supply projects. International Bank for Reconstruction and Development, Washington DC.
6. Neuber, K. & Associates. (1985). Need Assessment A model for community planning England: Sage publications. 15.
7. Parhizgari, M. (2000). Farmers participation in Drovzan irrigation Network management, Conference farmers participation in irrigation network management, Tehran, 41-47.
8. Qiao, G., Zhao, L., & Klein, K. K. (2009). Water user associations in Inner Mongolia: Factors that influence farmers to join. *Agricultural Water Management*, 9(5), 822-830.
9. Reviere, R. (1996). Introduction Setting the stage ", in Needs Assessment: A creative and practical guide for social scientist. USA: Publisher Taylor & Francis Science.
10. Salman, M.A. (1997). The legal framework for water users; associations. World Bank, Washington DC. Technical Paper No. 360.
11. Shariati, M. et al (2006). Experts comments on the objectives of agricultural education, agricultural programs and processes to attract students of secondary education, *Journal of Agricultural Extension and Education*, 2(1), 2.
12. Sohrabi, H. (2001). Short-term educational needs of staff allocation and management planning documents and Publishing Center, 9.
13. Vali, N. (2001). Factors involved in the operation and maintenance of agricultural irrigation and drainage networks, case study Saveh. Tehran: Institute for Management Research and Education Ministry.
14. Vermillion, D. (2000). Guide to monitoring and evolution of irrigation management transfer, The Japanese Institute for Irrigation, Drainage, and International Network on Participatory Irrigation Management.
15. Zarei Dastgerdi, et al (2007). Analysis of water network management mechanisms to improve the participation of farmers in the Jrqvyh city of Isfahan. *Agricultural Extension and Education Sciences*, 2(3), 56-45.